

OVER HET ONDERWIJS TE LISSEWEGE

in de XIXe Eeuw (Tweede Deel)

door Germain Vandepitte.

Vooraleer verder te gaan, ware het misschien nuttig te weten in hoeverre het onderwijs te Lissewege doeltreffend was. Daarvan kan men zich maar een vaag idee vormen. Een middel wordt ons aan de hand gedaan door de lijsten van de militie.

Militie-jaar	Aantal militiens	Analfabeten	Kunnen lezen, schrijven, rekenen	Kunnen lezen en schrijven	Kunnen lezen alleen
1847	18	3	3	5	-
1849	17	5	4	7	1
1850	12	3	6	3	-
1851	18	12	2	3	1
1852	12	9	1	2	-
1853	17	12	1	4	-
1854	17	10	5	2	1
1861	24	11	-	13	-
1862	21	9	-	12	-
1863	13	9	-	4	-
1864	14	7	-	7	-
1865	18	5	-	13	-
1866	14	5	-	9	-
1867	13	3	-	10	-
1868	15	9	-	6	-
1869	17	6	-	11	-
1870	9	1	3	5	-

Vergelijkende tabel met andere gemeenten: (7)

Jaar	Gemeente	Aantal milit.	Analfabeten	Le. Schr. Re.	Lez. Schr.	Lezen
1854	Lissew	17	9	3	5	-
	Heist	11	7	1	3	-
	Knokke	9	4	-	4	1
	Westkap	9	3	3	3	-
1855	Lissew	24	14	5	3	2
	Heist	14	11	-	3	-
	Knokke	13	5	4	3	-
	Westkap	13	6	-	6	1

1856	Lissew	13	2	6	5	-
	Heist	9	6	2	1	-
	Knokke	17	5	4	2	6
	Westkap	13	6	3	4	-
1857	Lissew	13	4	2	7	-
	Heist	11	7	1	5	-
	Knokke	10	6	1	2	1
	Westkap	18	4	4	8	2
1858	Lissew	21	10	4	7	-
	Heist	12	7	2	3	-
	Knokke	17	8	3	3	3
	Westkap	18	1	8	6	3
1859	Lissew	17	8	9	-	-
	Heist	17	7	8	-	2
	Knokke	17	9	8	-	-
	Westkap	10	3	5	-	2
1860	Lissew	23	9	10	3	1
	Heist	15	7	4	3	1
	Knokke	10	4	2	2	2
	Westkap	27	2	20	2	3

Op 7/3/1865 werd het ontslag aanvaard van Frans Van Steene wegens oogziekte en kortborstigheid. Henricus Scherpereel, in dienst gekomen de 29/1/1863, in opvolging van Frans Hoet, werd nu hoofdonderwijzer benoemd. Leopold Van Eenoo werd zijn opvolger als onderwijzer de 8/8/1865.

Achtereenvolgens waren van toen af onderwijzer op de gemeente:

Scherpereel Henricus		hoofdonderwijzer	tot 9/5/1870
Van Eenoo Leopold		hulponderw	8/8/1865 - 28/11/1866
Hardy Leon	tijdel.	"	1/10/1867 - 18/2/1868
Van Steene Lodewijk		"	18/2/1868 - 26/6/1869
Sevens Pieter		"	26/6/1869 - 23/5/1870
De Pauw Jerome		hoofdonderw	9/3/1870 - 28/5/1884
Verleye Edward		hulponderw	6/9/1870 - 27/10/1879
De Preetere Raymond	tijdel.	"	27/10/1879 - 15/4/1880
Huyghebaert August		"	15/4/1880 - 28/5/1884
iden		hoofdonderw	28/5/1884 - 1908
Retsin Alfons		hulponderw	31/5/1895 -
Dhavé Henri	tijdel.	Hoofdonderw	14/1/1897 -
Gobert Jules		hoofdonderw	23/3/1908 -
Van Fleteren Alfons		onderwijzer	1909 -

In de meisjesschool was Pauline Vandewiele onderwijzeres vanaf januari 1860. De sedert jaren vakante plaats van hulponderwijzeres werd aangevuld de 7/3/1865 met de benoeming van Juffr Roets Prudence, gediplomeerde van Pielt.

In de raadszitting van mei 1865 werd een klacht behandeld, neergelegd door

Roets ten overstaan van Vandewiele. Deze laatste werd ervan beschuldigd het gezag van Roets te ondermijnen en bij de kinderen én bij de ouders. Het was de Raad bekend dat het gedrag van Vandewiele ten opzichte van Roets te wensen liet. Eerstgenoemde zou zelfs, bij de benoeming van Roets, tegen een geestelijke gezegd hebben dat deze kwam om ongodsdienstig onderwijs te geven; aldus de Burgemeester.

"... Overwegende dat verscheidene ouders reeds lang klagen van de houding van Vandewiele en het aan het armbestuur zeer wel bekend is, dat deze een moeilijk karakter heeft. Dat ze in moeilijkheden leeft, zowel met de geestelijke als met de burgerlijke overheid. Dat haar pogingen onlangs om als religieuze te worden aanvaard, afgewezen werden wegens de slechte berichten nopens haar lastig karakter en grillen. Dat de gedurige onenigheden tussen haar en Jf Roets een slechte indruk zouden maken bij de ouders en zeker niet bevorderlijk waren voor de goede gang van het onderwijs,

Besluiten: dat Jf Vandewiele alleen oorzaak is en men zich verplicht ziet strenge maatregelen te treffen. Gezien art 63 der gemeentewet en art 11 van de schoolwet van 1842, Juffr. Vandewiele een schorsing krijgt van drie maanden met inhouden van wedde."

Daar Vandewiele naderhand de gemeente verliet en aldus ook haar post, werd de 30/10/1865 Juffr. Roets bevorderd tot hoofdonderwijzeres.

Waren verder onderwijzeressen in de gemeenteschool:

Clementine Potvlieghe		30/10/1865 - 14/2/1866
Josephine Potvlieghe		14/2/1866 - 31/5/1867
Wally Veys		31/5/1867 - 10/2/1868
Eugenie Pruvoost		18/2/1868 - 23/9/1875
Louise Damon	hoofdonderw	11/12/1873 - 25/1/1891
Josna Dhondt	hulponderw	23/3/1875 - 26/9/1881
Pelagie Bauwens	"	26/9/1881 - 17/1/1883
Idalie Pecot	(tidel) "	17/10/1883 - 1884
Alide Puyenbroek	"	17/10/1883
"	onderwijzeres v d bewaarschool	28/5/1884

Als gevolg van het Kon. Besluit van 1/9/1866 werd ook te Lissewege een avondschool ingericht voor volwassenen. Deze lessen waren toegankelijk voor mannen boven de 14 jaar. De jongeren moesten een speciale toelating hebben. De lessen werden gegeven van 15 okt tot 15 maart, van maandag tot vrijdag, van 18 tot 20 uur. Tijdens de periode waarop de avondlessen gegeven werden, mochten de onderwijzers de lessen der kinderen inkorten van een halfuur in de voormiddag en een halfuur in de namiddag. De vergoeding werd bepaald op 100 Fr voor de onderwijzer en 50 Fr voor zijn helper. Vanaf 1871 verhoogde de toelage voor

kosteloos onderwijs tot 350 F voor de onderwijzer en 150 F voor de hulponderwijzer. De hoofdonderwijzeres kreeg 275 F, haar helpster 100 F.

Het leerprogramma werd in 1874 uitgebreid met de eerste beginselen van Natuurkunde en Landbouwkunde. Een tussenkomst van 50 F werd gestemd om didactisch materiaal aan te schaffen.

Terloops werd hier gezegd dat de wet van 23/9/1842, die het godsdienstonderwijs verplichtend stelde, één van de voornaamste oorzaken werd van de schoolstrijd. Nu in 1879 de Liberalen aan het bewind kwamen met het Ministerie Frère Orban, werd deze beslissing teniet gedaan. Godsdienst als verplicht vak werd geschrapt. Wel mocht nog godsdienst gegeven worden, maar buiten de eigenlijke schooluren en ten koste van hen die het op het programma zetten. Tevens moet er sprake geweest zijn van kosteloos onderwijs voor alle kinderen. Dit had als gevolg dat het onderwijzerskorps van Lissewege de Raad in kennis stelde per brief, dat het wel akkoord ging kosteloos onderwijs te geven aan de nu nog betalende kinderen, mits een schadeloosstelling van: 500 F voor dit kosteloos onderwijs, 100 F voor de godsdienstlessen, 60 F wegens verlies op aan- en verkoop op schoolgerief voor die betalende leerlingen. Voor de hulponderwijzer waren de voorwaarden: éénzelfde bedrag als wedde en vergoedingen als ze te voren ontvingen.

Het voorstel van de Burgemeester op 21/9/1882 om kosteloos onderwijs te geven aan alle kinderen die de lessen in de gemeenteschool volgden, werd verworpen met 1 stemmen voor, 2 tegen en 2 onthoudingen.

Voordien, in 1871 op 7 juli, was het inrichten van een bewaarklas eenzelfde lot beschoren. Ingevolge advies en aandringen van de arrondissementskommisaris werd in 1882 toch overgegaan tot het inrichten van een bewaarschool. De nodige veranderingen werden aangebracht in de meisjesschool, dit voor een bedrag van 750 F. De gemeente kwam tussen voor 1/3 in de kosten en voor 150 F in de wedde van de onderwijzeres Alida Puyenbroeck die met het bestuur belast werd. Haar wedde bedroeg in 1884 1.000 F. Ze ontving daarenboven nog 100 F voor 't geven van godsdienstles, 40 F voor het onderhoud van haar klas, 50 F voor de verwarming en 50 F voor haat schoolbehoefden; totaal 1240 F.

De hoofdonderwijzer Huyghebaert ontving: 1.3000 F wedde, 100 F godsdienstles, 120 F verwarming, 60 F onderhoud lokaal, 125 F schoolbehoefden, 95 F onderhoud meubilering; totaal 1.800 F. Voor de avondschool kreeg hij: 115 F jaarwedde, 125 F kosteloos onderwijs, 30 F verwarming, 30 F verlichting; samen 300 F.

Om de gevolgen van de schoolwet van 1879 tekeer te gaan, was ook in Lissewege een vrije school opgericht geworden in 1880. Deze school had meer leerlingen dan de gemeenteschool. In 1884 werd in de raadszitting van 14 november voorgesteld de hulponderwijzer en de hulponderwijzeres in de gemeentescholen af te schaffen, gezien deze elk maar door een 45 leerlingen bezocht werden; en daarvoor één onderwijzer en één onderwijzeres als voldoende werd geacht. Het oogenblik was gunstig: de plaats van hulponderwijzer was vakant, en Juffr Idalie Lecot was maar tijdelijk benoemd, zodat de opzegging wegens afschaffing volstond.

Toen in 1884 het Ministerie Malou met Woeste in de plaats kwam van Frère Orban, werd de wet van 1879 herzien. De talrijke vrije scholen, opgericht tussen 1880 en 1884 mochten nu worden aangenomen en gesubsidieerd. Het godsdienst- onderwijs kwam terug op het programma, zonder evenwel verplichtend te zijn.

Op de gemeente ging het hard om hard. Door de Bestuurster van de vrije school, Zuster Gertrude (beter gekend als de "Grote Nunne", met name Maria Verduyn) werd op 4/1/1885 een aanvraag gericht aan het gemeentebestuur om aangenomen te worden en een toelage te krijgen voor het kosteloos onderwijs der kinderen. Dit werd door de Raad afgevozen met 7 stemmen tegen 1 in de zitting van 11/2/1885 met als reden dat het onderwijs op de gemeente was ingericht volgens de wet van 1884 en de beslissing van 14/11/1884 van de Raad; en ook dat de schoolbegroting reeds vastgelegd was. De strubbelingen dateerden echter van vroeger.

Het godsdienstonderwijs werd in zitting van 20/9/1884 op het programma geplaatst voor de gemeentescholen. Deze lessen werden voort gegeven door het onderwijzend personeel van deze scholen. Volgens de pastoor was dat een onwettelijke toestand, daar de wet bepaalde dat de lessen door een priester of door een door de geestelijkheid aangestelde persoon moesten gegeven worden. Anderzijds werd de pastoor slechts één en een halve maand na het in voege komen van deze beslissing daarvan op de hoogte gebracht en gevraagd deze lessen op zich te nemen en de dagen te laten kennen die voor hem het best zouden passen. (8) Dit was natuurlijk koren op de molen van de pastoor. Het feit van de weigering van aanneming van de Vrije School en van de toelage, zat hem dwars. Deze onwettelijkheid (?) waar de gemeenteraad in verzeild was, gaf hem de gelegenheid zijn been stijf te zetten en als eiser op te treden.

De hele zaak wordt in feite samengevat in het proces-verbaal der zitting van 13/8/1885 waar schepen Freyne vraagt dat zijn bemerkingen zouden opgenomen worden in het verslag, daar deze zaak zich voornamelijk onder zijn voorzitter-

schap heeft voorgedaan, gedurende de ziekte van de Burgemeester.

1. De Hr Burgemeester, herbenoemd de 28/12/1884, is maar geïnstalleerd geworden in de zitting van 17/4/1885.
2. Dat tengevolge van de ziekte van de Burgemeester de Raad de zittingen verschoven heeft om hem toe te laten aanwezig te kunnen zijn; en er toch enige zittingen hebben plaats gehad zonder hem.
3. Dat gezien er verschillende dringende onderwerpen te behandelen waren, raadsleden een zitting aan de Burgemeester hebben aangevraagd en de Raad maar bijeengeroepen is voor de zitting van 11/2/1885 tengevolge een schriftelijke uitnodiging van de arrondissementskaommissaris.
4. Dat in zitting van 14/11/1884 het godsdiensonderwijs op het programma van het lager onderwijs is geplaatst en dat de schepenen de E.H. Pastoor niet wensden aan te schrijven vooraleer het ontwerp van deze brief aan de leden van de gemeenteraad medegedeeld te hebben.
5. Dat in de volgende zitting van 30/12/1884 lezing is gegeven van de brief aan de E.F. Pastoor gericht, hem verzoekende het onderwijs te geven in uitvoering van het besluit van 14/11/1884.
6. Dat de brieven van de E.F. Pastoor van 4/1/1885 en 16/2/1885 maar respectievelijk aan de Raad voorgelegd zijn op 11 febr en 14 april.
7. Dat de Pastoor de wens heeft geuit de inrichting van dit onderwijs mondeling te bespreken en in geen geval nog op brieven zou antwoorden. Om te beantwoorden aan die wens, stelt schepen Freyne voor, een afvaardiging te benoemen om zich met de pastoor in betrekking te stellen, dit zo dikwijls als nodig. Dit werd door de Raad aanvaard en de afvaardiging kreeg volmacht.

De week daaropvolgende zetelde de raad opnieuw. De voorzitter maakte bekend dat de pastoor hem verklaard had de afvaardiging slechts te kunnen ontvangen na aanvaarding van de volgende punten: 1° dat het godsdienstonderricht in de gemeentescholen zou opgeschort worden; 2° deze opschorting schriftelijk zou medegedeeld worden aan het onderwijzend personeel en aan de pastoor betekend; 3° dat geen drukking meer zou uitgeoefend worden door het Ambestuur ten voordele van het gemeentelijk onderwijs; 4° dat van de gemeentegelden een aanvaarbare toelage zou toegestaan worden voor het kosteloos onderwijs van de kinderen in de Vrije School.

De leden van de afvaardiging verklaarden in kennis gesteld te zijn door de Burgemeester van deze voorwaarden en daar zij niet bevoegd waren om ter zake beslissingen te nemen, zij geen contact hadden genomen, daar zij enkel gemach-

tigd waren te onderhandelen over de inrichting van dit onderwijs. Nochtans zou een overeenkomst de wederzijdse drukking doen ophouden. De Burgemeester zeide de verlangens van de Pastoor te kennen en dat deze voor alle vergoeding een som van 1.200 F wenste te bekomen. Met 5 tegen 3 werd dit voorstel verworpen. De afvaardiging was bereid verder te onderhandelen, doch zonder voorafgaande voorwaarden.

Intussen was het raderwerk in gang gestoken ten einde de Vrije School te doen aannemen door de Provincie. De 17/4/1885 werd in de Raad lezing gegeven van stukken die naar de Bestendige Afvaardiging gezonden waren en door deze aan de Gemeenteraad overgemaakt. Ten eerste een aanvraag van de Bestuurster voor aanneming door de Provincie van de Vrije School. Ten tweede een petitie vanwege de ouders die vroegen dat, volgens art 9 van de schoolwet van 1884, de enige Vrije School op de gemeente zou aangenomen worden opdat hun kinderen zouden kunnen onderwezen worden in de kristelijke godsdienst. De gemeentescholen, hoewel dit onderwijs op hun programma stond, voldeden niet, daar dit onderricht gegeven werd noch door een geestelijke noch door iemand door hen aangesteld, en dat door de schuld van de Gemeenteraad. Er werd opgemerkt dat op de petitie handtekeningen voorkwamen van mensen die niet konden schrijven. De Burgemeester liet een nota daarover bij de stukken voegen.

De 21/12/1885 werd een nieuwe poging gedaan door de Burgemeester die voorstelde een toelage te verlenen aan het Vrij Onderwijs. Dit werd weer afgewezen.

Twee jaar later, op 3/11/1887 deed de Burgemeester nog eens een voorstel. Het hulpgeld zou in evenredigheid gebracht worden met een vermindering aan het gemeentelijk onderwijs, zodat de begroting zou gelijk blijven. Desire Van Kerschaever replikeerde hierop dat de Zusters op de Gemeente gekomen waren uit hun eigen en dat ze maar moesten zien er hun bestaan te vinden. Volgens hem zouden de onderwijzers zelfs recht hebben op een hogere vergoeding. Vier tegen vier werd ook dit voorstel verworpen.

Op 2/12/1887 werd andermaal een verzoekschrift ontvangen vanwege de Vrije School om aangenomen te worden, daar de school voldeed aan de gestelde voorwaarden. De Vrije School had 132 leerlingen waarvan er 90 kosteloos onderricht genoten. De bewaarschool telde er 130 met 110 kosteloos ingeschrevenen. De aanvraag werd verworpen.

Tenslotte, op 12 jan 1891 nam een vernieuwde Raad de gelegenheid te baat om de zaak te regelen (5 tegen 1). De Gemeentelijke Meisjesschool en de Bewaarklas werden afgeschaft omdat er bijna geen leerlingen meer waren. De "Knechten-

school" werd tot gemengde school verklaard. De Vrije School werd aangenomen en kreeg een jaarlijks hulpgeld van 1.500 F.

De school voor volwassenen werd op 22/1/1891 ook afgeschaft. Deze werd maar door enkele dorpelingen meer bezocht en woog niet op tegen de kosten eraan verbonden. Verder werd ook in het vooruitzicht gesteld de woning van de Meisjesschool te verhuren tegen een pacht van 200 F in het jaar. Het zou aanlopen tot 1895 vooraleer daarvan iets in huis kwam.

De les in handwerk voor meisjes werd in de Gemeenteschool gegeven door... de Zusters van de Vrije School (of hoe een dubbeltje rollen kan). Niet zo erg lang, daar op 6/3/1891 daarvoor ontslag werd gevraagd. In vervanging werd Mw Retsin-Deneudt tijdelijk benoemd om die lessen te verzorgen. Haar jaarwedde bedroeg 150 F + 20 F voor de aankoop van benodigdheden.

De godsdienlessen werden nu gesplitst. Bij de aanvang 's morgens een halfuur, en bij 't eindigen van de lessen nog een halfuur.

Eindelijk kwam in 1895 de langverwachte ontkenning. In de zitting van 10 mei deelde de Voorzitter mede dat een overeenkomst was gesloten tussen beide scholen. Alle jongens zouden naar de Gemeenteschool gaan, de meisjes daarentegen naar de Vrije School, iets wat door de Gemeenteraad werd goedgekeurd.

Zo kwam dan de schoolvrede op de Gemeente. Deze toestand is nu nog altijd bestaande.

°+°+°+°+°+°+°+°+°+°+°

O p m e r k i n g e n :

- a) Wij haalden de gegevens voor deze studie uit: Gemeentearchief Lissew. op het Rijksarchief te Brugge:
 1° Registers en Bundels: 1, 1-bis, 1-ter, 2, 3, 3-bis, 3-ter, 7, 8, 11, 12, 13, 13-bis, 32, 33, 34.
 2° Notulen: 1860/1866, 1886/1898.

b) In nota 2, blz 66 in vorig nummer sloop door onoplettendheid een kleine fout. Onder Willem I (1815-1830) was 1 el = 1 meter, 1 palm = 1 dm, 1 streep = 1 mm. Dat werd in 1836 afgeschaft zoals het vermeld staat in "Brugge rond 1830" door Dr. Jos De Smet, Gidsenbond 1958, pp 22 à 24.

c) Onderwijzer Frans Hoet was geboren te Beerst en kwam van Gistel. Van Lissewege ging hij naar Lapscheure. Sevens Pieter was geboren te Kinrooi. Is in 1872 eveneens te Lapscheure beland. (Zie Rond d Pold. IIIe jaar Nr 4, Onderwijs te Lapscheure door A. Vermeersch).

N o t e n :

6. R.A.E. Gemeentearch Lissew Reg en Bund 32 en 33.
 7. idem idem idem 3-bis.
 8. Lees daarover: "Algemene Gesch der Nederlanden" Deel X blz 129 (Uitg De Haan)